መጅልስ ኣምን ወለዛልም ቀራራቱ ድድ ኤረትርየ

(19ይ ክፈል)

እብ ዶ/ር ኣሕመድ ሐሰን ድሕሊ

ተርጀመት፡ መሐመድ እድሪስ መሐመድ

2. **ምድር ፑንት (ፑንት ላንድ)**

ዲብ መንጠቀት ቅብለት ምፍጋር ጸሓይ ሶማል፡ እብ ኮሎኔል ዐብደለ ዩሱፍ ለትትመረሕ ቅያደት ስያስየት፡ ዲብ ዮም 5 ማዮ 1998፡ ዲብ መዲነት ገርወ እጅትመዕ እንዴ ወዴት ዲብ ፑንት ላንድ ሕኩመት ኣወጀት። እብ ታሪካይ እንክር ልትረኤ ዲብ ህለ ቀደም ሕርየት፡ ምስል ግብለታይ እንክር፡ ሐን እስትዕማር ኢጣልየ ለዐለት መንጠቀት ተ። እብ ቃብል እሊ እለ መንጠቀት እለ ክምሰል ምድር ሶማል መትፈንታይ ለጠልብ ኢኮን። ጠለበ፡ ዲብ ከርስ ሐቴ ሶማል ዲበ ለሀሌ ድፈራልያይ ንዛም፡ ናይ ከርስ እዳረት እግል ተሀሌ እላቱ። ምናተ ምን ወቅት ዲብ ወቅት ሕርየት ክምሰል ተአውጅቱ ለተአትፋርሀ። ክሎኔል ዐብደለ ዩሱፍ ዲብ ሰነት 1978 ምስል ብዝሓም ሶማልዩን ዐሳክር፡ ድድ ጀነራል ስያድ ባሬ ፋሽል ጀርቤ እንቅላብ ክምሰል ወደ ልዘከር። ግራሁ ኣስክ ኣቶብየ እንዴ ሀርበ፡ እብ ሰዳይት ኮሎኔል መንግስቱ ሀይለማርያም "ዲሞቅራጥያይት ጀብሀት እግል መንገፎ ሶማል" ለትሰመ ተንዚም ኣሰሰ። ናይ ኣቶብየ ሕኩመት መለስ ዜናዊ፡ ምድር ፑንት እዳረት ከርስ ምን ኣወጀት እብ ፈርሐት ትከበየ። ለሰበብ ህዬ ለምስዳር እግል ብንየት ውሕደተ ለትተረደት ወድቅብት ሶማል ለለዐንቅፍ ወዲብ ሶማል ናይሸ ሐዋን ሕር ሀውያት ለከልቅ ሰበት ገብኣ ቱ።

ሰብ ሰልጠት ኣቶብየ ዲብ ሽኡን ከርስ ምድር ፑንት እንዴ ኣተው፡ እግል ሐቴ ጀሀት እብ ዐውለ ብዕድ ክምሰል ሰዱ እድንያይ ተቅሪር ለሐብር። እግል መሰል ኮሎኔል ዐብደለ ዩስፍ ዕምር ሰልጠቱ ክምሰል ኣክተመ፡ እግል ለአተላሌ ሰበት ተሐዘ ኣከይ መቅርሕ ሐቆለ ትወለዐ፡ ኣቶብየ ዲብ ሰነት 2001 እግል ሐሽም ኮሎኔል ዐብደለ ዩስፍ ድድ ሐሽም ጃምዕ ዐሊ ጃምዕ ሰዴት። እለ ሶማልየት መንጠቀት እለ ድቁብ ናይ ስያሰት መሻክል ወቴትላይ ናይ ቀባይል ጅግራታት ለዐመያ ቱ። ዲብ ምድር ፑንት ሰለስ ሐሽምት ዳሮድ ነብሮ። ህቶም ህዬ ማጀርቲ ወርሰንገለ ወደልባሃንቴ ቶም። እብ ጀሀት ሐቴ ፍንጌ ሰለስ ቀባይል ማጀርቲ በህለት ዑስማን መሕሙድ፡ ዒሰ መሕሙድ ወዑመር መሕሙድ፡ ፍንጌ ማጀርቲ ወብዕድ እብ ዓመት፡ ፍንጌ ገሌ ጀሃት ወርሰንገለ ወደልሃንተ ህዬ እብ ብዕድ፡ ደግሽ ትወለዐ። ክምሰለ ልትአመር መስኩበት ናይለ መንጠቀት እግል ኣድመኖት እብ ክሎም ጀሃት ዲብ ዕቅበት ሜዛን ናይ ሕበር መባጥር ወፌህም ዐለ እቱ። ምድር ፑንት ዲብ ብዕዳም ጀሃት እንክር ግብለት ሶማል ስለጠት ዲበ ይዐለ እቱ፡ ምን ተአሰሰ እቱ ወክድ እንዴ ኣስተብደ፡ ክምሰል ኣቅሊም ሕክም ከርስ ዐለ እቱ። ሕኩመት ዳክልየት ዐለት እሉ። ሕኩመት ዳኽልየት ምድር ፑንት እብ ሕውናህ ወፋስደት እዳረተ፡ እብ ሐገሌብ ሽቅል ወመትመዳድ ናይለ ትፈናተ ኢቃትናይ ትጃራት ለተአመረት ተ። እብ ተውሳክ ዲብለ ዲብ ምሒጥ ህንድ ለልትመደድ ወዲብ ክሉ ከፌፍል ሰዋሕል ሶማል ለጠወረት ዛህረት ቀርሰነት በሐር፡ መራክብ ወጅላብ ለረሴ እቱ ሚናት ወማርሳታት፡ መቀርስነት፡ ምነ ልትረኤ እቱ ለዐለ ግብለታይ ክፋል ለሔሰት መስኩበት ለዐለ እቱ ምድር ፑንቲ ቱ። ቅብለታይ እንክርመ መስኩበት ምድት እተ ለዐለት መንጠቀት ተ። እምበል እሊመ ፍንጌ ምድር ፑንት ወምድር ሶማል እብ ሰበት ምልክየት ኣሳንጀ ፍንጌ ምድር ፑንት ወሃውየ ህዬ እብ ሰበት ምልክየት መዱቅ ናይ ሕዱድ መሻክል ህለ።

3. **ምድር-ጁብ (ጁብ ላንድ)**

እለ መንጠቀት እለ ዲብ ጠረፍ እንክር ግብለት ሶማል ለህሌት እት ገብእ፡ እብ ቅብለት ምፍጋር ጸሓይ ምስል ኬንየ ትትሓደድ። ሚነት ኪስማዮ ህዬ ዓሲመት ናይለ መንጠቀት ተ። ክምሰል ክለን ብዕዳት መናጥቅ ሶማል ህዬ እብ መሻክል -ዳሮድ ወሃውየ እበ ዎሮ እንክር፡ እበ ካልእ ህዬ ፍንጌ ቀባይል ዳሮድ እግል ኖሰን ለልትዐዘብ ቱ። እበ ህለ እሉ ጂኦስትራተጂያይ ኣህምየት እቅትሳድ ህዬ፡ ኣቶብየ ወኬንየ እግለ ኣከይ-መቅርሕ ዲብ ኣሳዋር ኢፋሉታይ ዶር ተለህየ። ዲብ ዮም 3 ዲሰምበር 1998 ጀነራል መሐመድ ስዒድ ሐርሲ (ሞርጋን)፡ ምድር ጁብ ናይ ከርስ ሕርየት ክምቡ ኣወጀ። ምናተ ለሕርየት ምን 10 ወሬሕ ለተሐልፍ ይዐለት።

4. **መንጠቀት ገለመዱቅ**

ናይ እለ መንጠቀት እለ ስሜት፡ ምኒ ዲብ ግብለት ምድር ፑንት ወቅብለት መቃዲሾ ለህለየ መናጥቅ ገልጎድቅ ወመዱቅ ለትረከባ ቱ። መንጠቀት ገልመዱቅ ክምሰል ፌደራልያይት መንጠቀት ዲብ ዮም 14 ኦጎስት 2006 ቱ ለአምበተት። ክምሰልሁመ ዲብለ ዲብ ሰነት 2004 ዲብ ኬንየ ለዳለ፡ አክል ሕድ ወስል (ኮፒ) ናይ "ፌደራልየት ዲሞቅራጥየት ጀምሁርየት አቶብየ" ላተ መትዐድያይ ፍደራልያይ ሚሳቅ ሕ'ቡር ክምሰለ ህለ፡ መሐመድ ወርስመ ዐሊ ርኢስ ናይለ መንጠቀት ገብአ፥ ለእግል እለ መንጠቀት እለ ዲብ ከወኖት ምህም ዶር ለተልሄት አቶብየ ህዬ፡ ዲብ ሰነት 2007 ሚሊሻታት ናይለ መንጠቀት ሕዱዶም ምን መትኣታይ ወብዕድ ቀባይል ሶማል እግል ልራቅቦ ዐስከርያይት ሰዳይት ሀበቶም።

መንጠቀት ማከር

እለ መንጠቀት እለ ምድርሶማል ወምድር ፑንት ለልትበአሰ እተ፡ ዲብ ምውዳቅ ጸሓይ ሳንጅ፡ ምፍጋር ጸሓይ ባሪ ለህሌት እት ገብእ፡ ዓሲመተ በድሣን ተ። ፍንጌ ውሕዳት ምድር ሶማል ወምድር ፑንት ትሉሉይ መዓርክ ለትረአ እታ ቱ። ሜርሓይ ናይ እለ መንጠቀት እለ ርኢስ ጀብርየ ዐሊ ሰላድ፡ ዲብ ዮም ሐቴ ጁላይ 2007 ዲብ ድዋር ፌደራልያይት ሶማል፡ ሕር ናይ ከርስ ሰልጠት ክምሰል ለህሌ እለ አወጀ።

መንጠቀት ጃልክዕዮ

"መንጠቀት ጃልክዕዮ" ለትብል ስሜት፡ ምኒ ዲብ ግብለት ምድር ፑንት ዲብ መንጠቀት ሞድቅ ለህሌት መዲነት ጃልክዕዮ ለትበገሳ ቱ። ምስል አቶብየ ለትትሓደድ መንጠቀት ጃልክዕዮ እብ በዳሪት ገሌ ስያስዪን ዳርሳም ሜርሐት ቀባይል፡ ዲብ ኦክቶበር 2002 ናይ መንጠቀት ሕኩመት አሰሰት። ምናተ ዲብለ ወክድ ለህይ እብ ሰዳይት ሰብ ሰልጠት አቶብየ መትፈርታክ ቀባይል ወዐሻይር ክምሰልሁመ ሐርብ ኖስኖስ ሰበት ዐለ፡ ለሕኩመት እብ ክእነ ለሐወጸት እተ ኢነት እብ ሸፋግ በዴት። "ሶማል ምን ክለን ድወል አፍሪቀ ወለዐል ናይ ህግየ፡ ዲን፡ ዘርእ ወአስል ውሕደት ዲብ በ፡ እግልሚተ ዲብ መትፈራታክ ሐርብ ኖስኖስ ትሸመመት?" ለልብል መትስእላይ ኢልትሐገል። ዲብ ዎሮ መጅተመዕ ላብድ መሻክል እግል ልግበእ ኢቀድር። ለሰኣል፡ ናይ ክሉ ሕቁቅ ለለሐሽም፡ መሳልሕ ለለዐቅብ፡ ዲብ ክሉ መአሰሳት ሕኩመት እብ ዐድል ለለአሻርክ ስያስያይ ንዛም እብ ከአፎ ልትአከድ ለልብል ቱ። ዎሮ መሕበራይ እንክር እግል ብዕዳም እንዴ አገውነ አርዛቅ ወሰልጠት ደውለት እበይኑ ልብሕቱ ዲብ ህለ፡ ለምሽክለት ተአነብት። ዲብ እዲነ፡ አፍሪቀ ወመንጠቀት ቀር አፍሪቀ ህዬ ለለሀድግ ሳብት ደሊል አምሳል ህለ። ሰበት እሊ ዛህረት ሶማልመ ዲብ ከርስ እሊ ዓም እድንያይ መሻክል ለለአቴ ዲኢኮን ፍንቲት ለበ ኢኮን።

ሰለስ ሕኩማት

ዐለዮ ወመሓክም እስላሚየ ሐቆ ወዲቅ ንዛም ርኢስ መሐመድ ስያድ ባሬ ዲብ ሶማል እብ ግዲደ ሐርብ ኖስኖስ ሐቆለ ትወለዐ፡ ዲብ ሰነት 1991 አስክ 1999 ብዙሕ ናይ ዕሪት መሓክም እጅትመዓት - ዲብ መቃዲሾ፡ አስመረ፡ ጅቡቲ፡ አዲስ አበበ፡ ናይሮቢ ሰንዐ ወአልቃህረ ገብአ። ምናተ፡ እብለትፈናተ አስባብ በህለት ሰሩ ሶማልዩን ጀሃት እበ ከሉቁ መሻክል፡ ሰሩ ህዬ ናይ ካርጅ መዜርነት እበ ልፍዑሉ ከይናት ዲብ ናይ አማን ፍገሪት እግል ልብጸሕ ኢቀድረ። አቶብያመ ፍንጌለ ሕድ ለልጻበኦ ሐው ሶማልዩን ኢፋሉታይ ዶር ተልሄት። ግራሁ ህዬ ዲብ ሰነት 2000 ወጠንያይ ሙእተመር ዕሪት ዲብ ጅቡቲ ገብአ። ሐቆሁመ ብዙሕ ሙእተመራት አተላለ። ዲብ ደንጎበ ህዬ ዲብ ዮም 23 ፌብርዋሪ 2012 ዲብ ለንደን ገብአ። እብ ክእነ ህዬ ሶማል፡ ናይ እሎም ለተሉ ዲብ ዓርተ ጅቡቲ፡ ዲብ ዶሬት ኬንየ፡ ዲብ ዓሲመት ጅቡቲ ዲብለ ገብአ ሙእተመራት ናይለ ተአሰሰየ ሰለስ ሕኩማት መርሐለት ገብአት።

1.**ሕኩመት ዐብደልቃድር ሰላድ ሐሰነ** (2000-2004)

ዲብለ ዲብ ዮም 2 ማዮ 2000 ዲብ ዓሲመት ጅቡቲ ለገብአ፡ ምን ክሎም መሕበራይ ጀሃት ወለልትበአሶ ቀባይል ወዐሻይር ሶማል ለትፋገረው 4000 ሶማልዩን ለሻርኮ እቱ ምእተመር፡ ሐቆ ናይ አርበዕ ወሬሕ ኢመፋህመት ወመክሐደ፡ እብ ሜርሒት ዐብደልቃድር ሰላድ ሐሰን ለትትመረሕ መትዐደይት ሕኩመት ሶማል ተሐሬት። ለሙእተመር፡ ሕዳት ቀባይል ዲብ ወግም እንዴ አተ፡ እግለ አርበዕ መሕበራይ ሐሽምት ለወክል ፓርላማን ሐረ። እሊ ሙእተመር እሊ ሐቆህ ንዛም ጀነራል መሐመድ ስያድ ባሬ ዲብ ሰልፍ ሰነት 1991 ለወድቀ እቱ ወክድ፡ ናይ ሰልፍቱ ለዐለ። ናይ መንጠቀት ቃረት ወእዲነ ሸክል እግል አጽበጡቱ ህዬ ሩአሰ ሶማል፡ ጅቡቲ፡ ኤረትርየ፡ ሱዳን፡ የመን ርኢስ ወዘረእ አቶብየ መነዘመት ኢጋድ፡ መነዘመት ውሕደት አፍሪቀ፡ አልጃምዐ አልዐረብየ፡ ሙእተመር እስላም፡ እተሓድ አሮበ ወመነዘመት ምጅልስ ቅራን ዲብለ ዓደትለ እሕትፋል ሹሩካም ዐለው።

እሊ ሶማልያይ መጋይስ ላኪን እግለ ድዒፈት ወለትፈራተከት ሶማል ለሐዜ ለዐለ ሕኩመት አቶብየ ሸቀላት ከልቀ እቱ። ሰበት እሊ እግለ ዲብ ዮም 24 ኣፕሪል 1992 ለፈግረ አስክ ሶማል ስለሕ ነድእ ለመኔዕ ቀራራት ምጅልስ አምን ዕልብ 751 እንዴ ኬደ፡ እግል መናቢት ሐርብ ሶማል እብ ሰላዲ ወስለሕ ሰደ። እግል መትዐዳይት ሕኩመት ሶማል ለትጻበእ በዳሪት እንዴ ነስአ ህዬ፡ ዲብ ሰልፍ ማርስ 2001 ዲብ አቶብየ መዲነት አውሰ "ምጅልስ ዕሪት ሐደሶት ሶማል" ለትሰመ ስያስያይ ወዐስከርያይት ቅወት አሰሰ። ሕኩመት አቶብየ እብ ማርሒት መለስ

ዜናዊ፡ ዲብ ሶማል ለትፈናተ እግል ኖስኖሶም ለልጻበኦ ሕኩማት ዲብ ከወኖት በዳሪት ነስአት። ቅዋተ ህዬ እብ ፍንቱይ ሐቆ 11 ስበተምበር 2001 “እርሃብ እግል ጋብሆት” እበ ትብል ምስምሰ ዲብ ምውዳቅ ሶማል፡ ዲብ መዳይን ወደገጊት መትኣታይ ወዱ ዐለው። እሊ ህዬ እብ ሰዳይት ወመባረከት እዳረት ኣሜሪካቱ ገብእ ለዐለ። እግል እለ ቀድየት እለ ዲበ ተሌ አርእስ እብ ተፋሲል እግል ንወደሓቱ።

ርኢስ ዐብደልቃስም ሰላድ ሐሰን ዲብ ዮም 25 ኦክቶበር 2002 እግል ስያሰት አቶብየ እንዴ አሸረ ዲብለ ሀበዩ ሸሬሕ፡ አቶብየ ሶማል እግል ፈንጠሮት ትሸቄ ክምሰል ህሌት፡ ለዲብ ሶማል ለገብእ ሐርብ ኖስኖስ ናይ ስለሕ መቃወማት እግል ለአክትም ክምሰል ኢተሐዜ ወደሐ። እብ ተውሳክ ርኢስ ዐብደልቃስም ሰላድ ሐሰን ዲብ ዮም 23 ጁላይ 2003 ዲበ ሀበዩ ሸሬሕ፡ አቶብየ ኖስኖሰን ሕድ ለለአፈንየ ምድር ሶማል፡ ምድር ፑንት፡ ምድር በናድር ወምድር ጁበ ለትሰመየ ዲብ ቀባይል ለተአሰሰየ ሕኩማት ክምሰል ተሐዜ ወሶማል እንዴ ትፈራተከት እግል ትርአየ ዐሽም ክምሰል በ አፍሀመ። “ሕኩመት አቶብየ ምስል ቀባይል ሶማል ሌጣቱ እግል ልሸቄ ንየት ለቡቱ” እበ ልብል ህዬ ወደሐዩ። እት ረአስ እሊ ህዬ ርኢስ ሶማል ዐብደልቃስም ሰላን ሐሰን ዲብ ጁላይ 2003 ዲብ ሙዛምቢክ መዲነት ሞቡቱ ዲብለ ገብአ ሙእተመር ሜርሐት አፍሪቀ ዲብለ ቀደመየ ከሊመት፡ ሕኩመት አቶብየ ዲብለ ሐልፌየ ሰለስ ሰነት ዲብ ቅደይ ከርስ ሶማል መትኣታይ ትወዴ ክምሰል ዐለት እግል ቀራር መኔዕ ስለሕ አስክ ሶማል እንዴ ኬደት ህዬ እግል መናቢት ሐርብ ክምሰል ሰሌሕ ፈደሐ። አቶብየ እግል መናቢት ሐርብ እብ ስለሕ ወሰላዲ ዲብ ስድየት እበይነ እግል ትትሐረክ ኢትቀድር። ምናተ እተ ወክድ ለሀይመ ክምሰለ ቀደሙ ገብእ ለዐለ ሰዳይት ወመባረከት እዳረት አሜሪከ ረክብ ዐለት። ዲብ ደንጎበ ህዬ ንየተ አፍሸሎት ቀራራት ዓርተ ክምቱ አከደ። እግል ሕኩመት ዐብደልቃስም ሰላድ ሐሰን እንዴ ሐንቀት ህዬ ዲብ ሶማል እብ ግዲደ መትፈራታክ እግል ሊዚድ ናየ ቴልየት ላተን ሕኩማት፡ ዲብ ዶሬት፡ ባይደወ ወመቃዲሾ ከወነት።